

Lode Wils, Hugo Claus, Eugeen Van Oyen en Cyriel Verschaeve: vier verhalen over Vlaamse onafhankelijkheid

Binnen twee weken viert de Vlaamse Gemeenschap feest. Een kleine halve eeuw nadat de Cultuurraad voor de Nederlandstalige Cultuurgemeenschap de herdenking van een Middeleeuwse feodale veldslag uitriep tot de officiële feestdag van de Vlaamse Gemeenschap, heeft het soevereine volk dat deze gemeenschap gestalte geeft bijna de helft vertegenwoordigers naar het Vlaamse Parlement gestuurd die een onafhankelijk Vlaanderen als het einddoel zien van de Vlaamse emancipatiestrijd. De verkiezingsuitslag baarde zoals gebruikelijk zeer uiteenlopende verklaringen. Nogal wat commentatoren keken niet veel verder dan de vorige verkiezingen. Lode Wils maakt een langetermijnanalyse over verleden en toekomst van de Vlaamse natie. De tekst is gebaseerd op een 11 juli-rede waarin hij de Vlamingen uitnodigt nuchter na te denken over de wenselijkheid van een onafhankelijk Vlaanderen en hoe dat te bereiken.

Een onafhankelijk Vlaanderen was niet meteen de wensdroom van de alweer meer dan tien jaar geleden gestorven Hugo Claus (1929-2008). Althans van de succesvolle auteur die hij is geworden. Want de jonge Claus wilde Vlaanderen desnoods gewapenderhand bevrijden. Zijn jeugdige literaire pen schiep Middeleeuwse Vlaamse vrijheidshelden en de debuterende schilder en tekenaar borstelde een mythisch-agrarisch Vlaanderen in de stijl van de door hem bewonderde Latemse school. Deze schilderijen vormen voor Aragorn Fuhrmann een aanknopingspunt om na te denken over de verbeelding van het landschap binnen de radicale Vlaamse beweging waartoe de jonge Claus behoorde. Hij constateert dat scènes uit het boerenleven, landschappen met groene velden en kronkelende rivieren, en schetsen van kleine, ouderwetse boerderijtjes alomtegenwoordig zijn in de naoorlogse schilderijen en literatuur van door de repressie gevatte Vlaamse collaborateurs. Dat is behalve in de rijke illustraties bij het artikel ook te zien in een tentoonstelling in het ADVN (nog tot september 2019) van repressie-erfgoed afkomstig uit interneringscentra van na de Tweede Wereldoorlog. Reeds in *De Hondsdagen* (1952) ironiseert Claus *'de bomen, de vogeltjes, de Leie'* en bekritiseert hij de Latemse school. Maar vooral in zijn bekende *Oostakkerse gedichten* (1955), waarover de Fuhrmann al eerder publiceerde in WT, neemt Claus afstand van een door hem als gevaarlijk beschouwde verbeelding van het Vlaamse landschap¹.

Een kleine eeuw vroeger werd Eugeen Van Oye (1840-1926) *'Langs de Leie'* geïnspireerd tot poëtische ontboezemingen². Van deze Vlaamsgezinde literator die zich als arts in Oostende vestigde en daar in het activisme verzeilde, bezit de bibliotheek van de Universiteit Gent een collectie van een vijfhonderdtal brieven die nog weinig bestudeerd zijn. John Aspeslagh, kenner van de Oostendse geschiedenis, analyseert uit deze collectie de briefwisseling tussen Van Oye en diens vriend Hugo Verriest naar aanleiding van Van Oyes gedwongen ontslag in 1919 uit de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal en Letterkunde wegens onvaderlands gedrag. Van Oye ziet het als een afrekening en hij slaagt erin Verriest voor zijn kar te spannen. Die kan niet verhinderen dat Van Oye werd geroyeerd. Verriests moraliteitsgetuigenis op het assisenproces in Brugge tegen Van Oye (14-25 juni 1920) droeg er wel toe bij dat hij werd vrijgesproken. Misschien ten onrechte, want Van Oye was veel dieper in het activisme betrokken dan hij aan Verriest toegaf en hij spelde zijn vriend leugens op de mouw.

¹ A. Fuhrmann, De snelschrijver, oorlog en collaboratie. Traumaverwerking in de *'Nota's voor een Oostakkerse cantate'* van Hugo Claus, in: WT, jg. 77, 2018, nr. 4, pp. 309-327.

² 'In den mei / Langs de Leie', in: *De Vlaamsche Kunstbode*, jg. 1, 1871.

Een oorlog en een zuivering verder, kon er weinig twijfel bestaan over de collaboratie van Cyriel Verschaeve (1874-1949). De Brugse krijgsraad veroordeelde hem op 11 december 1946 bij verstek ter dood. Verschaeve ontliiep zijn straf doordat hij ondergedoken leefde in het Oostenrijkse Solbad Hall waar hij zeventig jaar geleden overleed. Naar aanleiding van deze verjaardag en de recente commotie over de vaststelling dat anno 2019 er in Vlaanderen nog steeds vijf straten naar hem zijn genoemd, zet Romain Vanlandschoot de feiten op een rij die er toe hebben geleid dat Verschaeve tot de dood met de kogel werd veroordeeld. Vooral zijn morele verantwoordelijkheid in de werving van vele jonge mensen voor het oostfront leidde tot het verdict. Of de straatnaam dan maar beter verdwijnt, daarover doet de Verschaevebiograaf geen uitspraak. Hij pleit voor een kennismaken van de geschiedenis in al zijn complexiteit en weerbarstigheid en tegen een eenzijdige instrumentalisering. Er was ook de Verschaeve van de Eerste Wereldoorlog zonder wie het Vlaamse onafhankelijkheidsdiscours vandaag misschien minder luid zou hebben geklonken en die in ieder geval de geschiedenis van Vlaanderen diepgaand heeft beïnvloed. Is dat een tegenargument? Of kan er een tegenargument worden gevonden in het feit dat ook andere vanuit moreel oogpunt dubieuze figuren geëerd worden in de openbare ruimte? In de instelling die in 1919 Van Oye de laan uitstuurde, hangt tot de dag van vandaag een geschilderd portret van Leopold II op een ereplaats, allicht omdat de academie in zijn regeerperiode ontstond. In de Kongo Vrijstaat stierven als gevolg van Leopolds beleid 'vele honderdduizenden, wellicht zelfs enkele miljoenen' aldus het Africamuseum in Tervuren³. Dat is meer dan een morele verantwoordelijkheid. Waar begin je, en vooral, waar eindig je? Het is een discussie waard.

Geschiedenis is en blijft een werf zonder eind. Daarom is het zeer goed nieuws dat de *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging* online ter beschikking is (<https://nevb.be/wiki/Hoofdpagina>) met de mogelijkheid om feitelijke onjuistheden of lacunes in specifieke lemma's te signaleren. U mag zich als lezer van het vakblad van de geschiedenis van de Vlaamse beweging aangesproken voelen.

Bruno De Wever

Hoofdredacteur

³ Zaaltekst 'Hoeveel slachtoffers maakte de Onafhankelijke Congostaat'.